

Dr hab. Anna Kacperczyk
Instytut Socjologii
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytetu Łódzkiego

Łódź, dn. 24.11.2019 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Kierat
Społeczne światy i ich legitymizacje. Symbolika w dziełach Dantego Alighieri
napisanej pod kierunkiem dr. hab. Piotra Wróblewskiego**

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi interdyscyplinarne studium światów społecznych i symbolik zawartych w dziełach Dantego Alighieri, zrealizowane przy pomocy aparatu poznawczego socjologii fenomenologicznej, wspieranej teoriami semiologicznymi oraz semantycznymi, a także wiedzą z zakresu literaturoznawstwa, historii, teologii i filozofii, odnoszącą się do tematyki symboli (s. 80).

Postać Dantego Alighieri (1265-1321) na stałe weszła do obiegu kultury, a obrazy oraz metafory zawarte w jego dziełach zamieszkały na dobre w zbiorowej wyobraźni oraz w języku (np. „dantejskie sceny”). Rozległa aktywność oraz instytucjonalizacja środowiska „dantologów”, specjalizujących się w zagadnieniach życia i twórczości Dantego, fakt rozwijania *Encyklopedii Dantego* (*The Dante Encyclopedia*), projektów Dantejskich (*The Princeton Dante Project*, *The Dartmouth Dante Project* i wielu innych) wskazują na to, że został zgromadzony potężny zasób wiedzy na temat samych dzieł poety, kontekstu ich powstawania, ich interpretacji oraz oddziaływania na pozostałe obszary kultury (literaturę, malarstwo, grafikę, muzykę, teatr, sztukę filmową), a jego spuścizna stanowi ważną część kultury światowej. W tym kontekście bardzo interesująca wydaje się decyzja przyjęcia na warsztat tej tematyki przez Doktorantkę.

Autorka pracy, Pani Małgorzata Kierat, podejmuje się zbadania życia i twórczości Dantego Alighieri w ramach teorii socjologicznych, w tym szczególnie rozważań socjologii fenomenologicznej. Zainspirowana myślą Auerbacha, że to właśnie Dante, poeta średniowieczny, był twórcą, który zapoczątkował „podróż do wnętrza ludzkiej jaźni” (s. 5) i wyzwolił charakterystyczne dla późniejszej epoki Renesansu pragnienie poznania ludzkiej osobowości – autorka rozpoczyna żmudny proces dekodowania światów społecznych stworzonych przez artystę i rekonstrukcji symboli obecnych w jego dziełach. Małgorzata Kierat wyraża przekonanie, że kreując osobowości swoich postaci i dynamikę ich interakcji, Dante w istocie „tworzył różnorodne światy społeczne”, co uprawnia socjologów do zajmowania się literaturą Dantego w oparciu o wypracowane przez siebie metody studiowania światów społecznych.

1. OPIS MERYTORYCZNEJ ZAWARTOŚCI PRACY

Praca napisana w języku polskim, opatrzona podsumowaniem w języku angielskim, składa się z ośmiu rozdziałów merytorycznych, wstępu oraz zakończenia. Zawiera szczegółowy spis treści, bibliografię (z podziałem na typ publikacji: wydawnictwa zwarte, czasopisma oraz źródła internetowe) zawierającą w sumie 201 pozycji oraz aneks w postaci zdjęć przedstawiających miejsca związane z postacią Dantego Alighieri. Praca zawiera stosowne powołania, źródła, odsyłacze i opisy bibliograficzne. Jest poprawna pod względem formalnym. W całości liczy 286 stron. Struktura pracy jest poprawna.

Rozdział pierwszy zatytułowany *Wielość światów* omawia założenia socjologii fenomenologicznej. Autorka sięga tu do myśli Edmunda Husserla by następnie przejść do rozważań Alfreda Schütza i zaprezentować pojęcia, jakimi się posługiwał: świata przeżywanego, rzeczywistości intersubiektywnej, schematów typizacji. Autorka omawia różnorodność ludzkich mikroświatów i wskazuje na ich możliwe konflikty. Rozdział kończy przywołanie rozważań Schütza na temat problemu rzeczywistości w powieści *Don Kichot* Miquela de Cervantesa. Autorka kończy rozdział pierwszym rozważaniem nad tragiczną sytuacją Don Kichota, który ostatecznie nie może uznawać jako równocześnie rzeczywistych dwóch doświadczanych przez siebie mikroświatów: zdroworozsądkowego świata życia codziennego, reprezentowanego przez jego giermka i świata rycerskiego. Rozdział kończy się stwierdzeniem, że dramat bohatera polegał na uświadomieniu sobie niemożliwości rycerskiego mikroświata, w który wierzył.

W rozdziale drugim autorka podejmuje problematykę socjologicznego rozumienia pojęcia legitymizacji. Przytacza historyczne rozważania myślicieli i filozofów na ten temat. Pojęcie legitymizacji jest tutaj odnoszone do klasycznej literatury socjologicznej oraz filozoficznej – w tym lektur Webera i innych, które traktują legitymizację jako prawomocność określonego systemu panowania, utwierdzenie autorytetu panującej władzy czy szczególną interpretację umowy społecznej pomiędzy rządzącymi a rządzonymi. Następnie autorka sięga do prac Petera Bergera (*Święty baldachim* z 1967 r.) oraz Thomasa Luckmanna (*Społeczne tworzenie rzeczywistości*, napisane wspólnie z Bergerem w 1966 roku), omawiając szeroko różne typy oraz poziomy legitymizacji i wskazując na jej znaczącą rolę w podtrzymywaniu uniwersum symbolicznego oraz struktur społecznych. Podejmując kwestię kryzysu legitymizacji w społeczeństwach nowoczesnych autorka stara się jednocześnie wskazać na jego źródła. Podkreśla tu istotną rolę religii jako narzędzia legitymizacji świata społecznego (s. 40) i podaje przykład tradycji chrześcijańskiej jako posiadającej struktury stabilizujące rzeczywistość, a jednocześnie będącej czynnikiem hamującym zmianę społeczną (s. 47).

Autorka sięga do myśli Jürgena Habermasa, który w swojej teorii działania komunikacyjnego wskazywał na zjawiska zachodzące w sferze legitymizacji politycznej i „deficyt legitymizacji” władzy interpretował w kategoriach „braku lojalności społeczeństwa wobec klasy rządzącej oraz zaniku tradycyjnych wartości jako podstawy dotychczasowych mechanizmów legitymizacyjnych” (s. 49).

W rozdziale trzecim pt. *Symbolika i jej wieloznaczność*, Autorka prezentuje zagadnienia związane z symboliką i jej interpretacją w odniesieniu do badań nad tekstem dzieła literackiego. Autorka sięga tu do rozważań Antoniny Kłoskowskiej, Tzvetana Todorova, Ferdinanda De Saussure’a oraz Charlesa W. Morrisa na temat symbolu i znaku, posiłkując się także koncepcjami Izydory Dąbskiej. Omawia również stworzoną przez Alfreda Schütza koncepcję symbolu jako relacji współ-prezentacyjnej (apercepcji analogicznej). Autorka wskazuje na znaczenie symboli w podtrzymywaniu ładu społecznego – „ich konstelacje trzymają w ryzach społeczne systemy wartości” (s. 38). Niczego natomiast nie dowiadujemy się na temat relacji pomiędzy symbolem a wartościami – autorka jedynie sygnalizuje, że występuje tu jakieś istotne powiązanie. Dalej omówione zostają funkcje symboli, siła przekazu symbolicznego i wreszcie na koniec rola symbolu w czasach Dantego oraz cechy charakterystyczne symboli literackich.

Czwarty rozdział zatytułowany *Założenia metodologiczne*, prezentuje perspektywę badawczą przyjętą w pracy. Rozdział ten zawiera główne pytania problemowe rozpięte pomiędzy zagadnieniami socjologii fenomenologicznej (analiza świata przeżywanego) a analizą dzieła literackiego. Autorka deklaruje, że zamierza „przedstawić sposób, w jaki powstają konstrukcje znaczenia i sensu oraz odczytać – przy pomocy języka symboli – sens, jaki bohaterowie literaccy dzieł Dantego – oraz sam ich autor – przypisują przeżywanej wspólnie historii” (s. 80). W tym celu ma zamiar przyjrzeć się ówczesnym instytucjom społecznym – nie wyjaśnia jakim konkretnie – oraz podłożu historycznemu, na którym powstały (s. 81).

Podstawowe pytanie badawcze rozprawy dotyczy tego, Jaką symboliką posługuje się Dante Alighieri? Wspierać je mają następujące pytania szczegółowe: 1) Jakie przedstawione światy społeczne dominują w dziełach Dantego? 2) Jak przebiega proces ich legitymizacji? Oraz 3) Co tworzy systemy tradycji teoretycznych? To ostatnie dość enigmatycznie brzmiące pytanie wyjaśnia autorka dalej jako chęć udzielenia odpowiedzi na „pytanie o elementy konstytuujące systemy tradycji teoretycznych w Dantejskich dziełach” (s. 82). Rozumiejąc uniwersum symboliczne jako pewien model teoretyczny świata stara się odpowiedzieć, jakie są źródła uniwersów symbolicznych prezentowanych w światach Dantego?

Dodatkowe ograniczenie, jakie z góry stawia sobie tutaj Autorka, polega na tym, że mając świadomość wielości możliwych do zrekonstruowania światów w dziełach poety – koncentruje się na światach dominujących: świecie życia codziennego; świecie nauki (z subświatami numerologii, przyrody, teologii i filozofii); onirycznym świecie snów i wizji (s. 84).

Rozdział piąty prezentuje postać Dantego Alighieri, portretując jego życie i twórczość. Jego biografia zostaje umiejscowiona na tle historycznym epoki i ukazana w kontekście ówczesnych uwarunkowań społeczno-ekonomicznych i politycznych. Autorka omawia poglądy filozoficzne autora – na tyle, na ile da się je zrekonstruować w świetle aktualnej literatury i badań. Omawia szczegółowo twórczość Dantego, wskazuje również miejsca, które wywarły na nią wpływ.

Ostatnie trzy rozdziały pracy stanowią próby odpowiedzi na postawione pytania badawcze. W rozdziale szóstym autorka dokonuje eksploracji światów społecznych dominujących w twórczości Dantego. Omawia tu kolejno światy: życia codziennego, polityki, nauki, wizji i świat snu, zastanawiając się jak i gdzie przebiegają granice pomiędzy tymi światami.

Rozdział siódmy prezentuje procesy legitymizacji jako akty wydarzające się na różnych poziomach rzeczywistości społecznej. Autorka wskazuje na „zasadniczą rolę języka w ich tworzeniu” (s. 8). W rozdziale tym podsuwa czytelnikowi przykłady empiryczne tych procesów. Na podstawie analizy tekstów Dantego stawia pytanie o sposoby implementacji tych procedur legitymizacyjnych w strukturach życia codziennego.

W rozdziale ósmym zatytułowanym *Symbole jako współ-prezentacje porządkujące*, zaprezentowana zostaje analiza symboli zawartych w pracach Dantego przy zastosowaniu teorii apercpcji analogicznej. Symbole są tu analizowane jako relacje współ-prezentacyjne, obecne w świecie życia obiekty, które mogą przekraczać przechodzić pomiędzy różnymi wymiarami doświadczenia rzeczywistości. Autorka konkluduje, że symbole w dziełach literackich Dantego mogą być analizowane w ramie teorii Schütza i że te zlokalizowane w różnych światach i sub-światach dzieł literackich mogą być podstawą konstruowania „światów społecznych podtrzymywanych przez określone mechanizmy legitymizacyjne” (s. 8).

2. OCENA WNIOSKÓW AUTORKI

Zakończenie pracy nieco rozczarowuje. Autorka nie dokonuje w nim w zasadzie żadnego podsumowania swoich zabiegów badawczych i analitycznych. Nie dowiadujemy się

z niego niczego nowego, ponad to, co Autorka już wcześniej omówiła w rozdziałach teoretycznym i metodologicznym. Powstaje więc pytanie czy przeprowadzona przez nią analiza empiryczna dzieł Dantego nie przyniosła żadnych nowych treści? Stałoby to w sprzeczności z zawartością trzech ostatnich rozdziałów analitycznych, w których Autorka wszak usiłuje sformułować odpowiedzi na postawione przez siebie pytania o symbolikę dzieł Dantego. Jednakże odpowiedzi, których udziela Autorka w zakończeniu pracy opierają się wyłącznie na literaturze użytej w części teoretycznej oraz powtarzają rozstrzygnięcia dokonane w części metodologicznej.

I tak, na temat legitymizacji światów u Dantego dowiadujemy się jedynie tyle, że: „dokonuje się zwykle, choć nie tylko, w toku interakcji społecznych przy użyciu komunikatów zarówno werbalnych [...] jak i pozawerbalnych” (s. 256). To dość ogólne podsumowanie po dokonaniu pogłębionej analizy dzieł, życia i twórczości poety. W podsumowaniu tym nie widać pracy, jaka została wykonana w rozdziale siódmym.

Trzecie pytanie dotyczące Dantejskiej myśli filozoficznej, politycznej i etycznej przynosi równie krótkie podsumowanie. Autorka pisze: „największym i chyba najtrudniejszym wyzwaniem było dla mnie zetknięcie się, a raczej powinnam określić to jako bolesne „zderzenie się”) z Dantejską myślą filozoficzną, polityczną i etyczną jako pewnym jednolitym systemem, który zasadniczo nie poddaje się podziałowi na elementy analizowane. Doświadczyłam tego jako starcia się umysłowości współczesnej ze średniowieczną świadomością kosmicznej jedności XIII wieku” (s. 258) – zdanie tyleż intrygujące, co enigmatyczne, wskazujące, z jednej strony, że być może były jednak używane przez Autorkę formy analizy fenomenologicznej prowadzonej w pierwszej osobie. Z drugiej jednak, w warstwie merytorycznej potwierdzające jedynie powtórzenie treści zawartych już w rozdziale metodologicznym, w którym autorka pisze, że świat dzieł Dantego by „przestrzenią jedności teologicznej, filozoficznej i moralnej” (s. 101). Dantejska wizja jedności świata nie stanowiła wniosku z badania, została omówiona już wcześniej jako jedno z jego założeń.

3. DYSKUSJA

3.1 CO STANOWIŁO MATERIAŁ W BADANIU?

Jako materiał badawczy autorka wskazuje „codzienny świat przeżywany bohaterów literackich” (s. 89). Jest to wskazanie tyleż samo ogólne, co metodologicznie niepoprawne. Materiał badawczy stanowią utrwalone informacje, na podstawie których badacz formułuje sądy o badanych zjawiskach (Lutyński 1994). W tym przypadku Autorce chodziło zapewne o to, że „codzienny świat przeżyć bohaterów” stanowić będzie główne

treści poszukiwane w materiale, jakim są dzieła literackie Dantego. Wydaje się, że te niezręczność opisu nie przesłania Autorce celu analizy, bo w innym miejscu potwierdza to, że ma świadomość tego, co stanowi tutaj w istocie materiał do analizy i że posługuje się bardzo „specyficznym materiałem empirycznym, którym jest dzieło literackie” (s. 96).

3.2 METODOLOGIA BADANIA

Metodologia badania przedstawiona na stronie 90 stanowi jedynie bardzo ogólną wskazówkę na temat kierunku poszukiwań autorki, nie pokazuje natomiast jak i czego konkretnie będzie ona szukać. Nie przekazuje wiedzy na temat zastosowanego warsztatu badawczego. Nie ujawnia jak te postawione pytania i zapotrzebowanie informacyjne autorki mają się do dzieł Dantego? Jedyłą odpowiedzią autorki na temat zastosowanej metody jest stwierdzenie, że będzie się posługiwała „fenomenologiczną analizą światów społecznego i przeżywanego istniejących w dziełach literackich Dantego Alighieri” (s. 91). Nasuwa się od razu pytanie **przeżywanych przez kogo?** Przez bohaterów, tak jak oni to pokazują czy przez czytelnika, tak jak zdoła on to odczuć i zapisać? Czy autorka będzie się posługiwać podejściami pierwszoosobowymi (*First Person Approach*), popularnymi w fenomenologii transformacyjnej oraz autoetnografii, skoro pisze, że „samo odczytywanie i interpretacja znaczeń zakodowanych w pewnym rezerwuarze wiedzy, a więc w dziele literackim, wymaga „przefiltrowania” jej przez pryzmat indywidualnych doświadczeń badacza” (s. 93)?

3.3 BRAK ROZSTRZYGNIEŃ WARSZTATOWYCH

Niezależnie od tego, że autorka odwołuje się do licznych tropów np. koncepcji dzieła literackiego Romana Ingardena (s. 97), czy prac z zakresu socjologii literatury Krzysztofa Łęckiego, Pawła Ćwikły czy Bogusława Sułkowskiego (s. 98-99) – wydają się one tutaj występować raczej w charakterze ornamentu lub uzasadnienia dla podjętej problematyki. Nie przeprowadzają nas przez meandry warsztatu pracy nad tekstem literackim w ujęciu socjologicznym czy fenomenologicznym.

Opis postępowania badawczego, które z trudem spełnia kryterium intersubiektywnej sprawdzalności warsztatu, zawiera wiele niejasności. Ten słaby punkt metodyki zaprezentowanych badań, nie przeszkodził jednak autorce zrealizować swoich zadań. Autorka wyraźnie posługiwała się swoim własnym wewnętrznym kompasem tego, co chce ustalić – i coś ustalić jej się udało.

3.4 JAKA ANALIZA FENOMENOLOGICZNA?

Pojęcie metody fenomenologicznej jest bardzo szerokie, a jednak posiada pewne nieodzowne wyznaczniki. Metoda fenomenologiczna polega na oglądzie, a następnie opisie

tego, co bezpośrednio jawi się podmiotowi poznającemu. Posługiwanie się nią zakłada, że do przedmiotu swojego oglądu badacz podchodzi porzuciwszy uprzednio swoje naturalne nastawienie, które cechuje się wieloma założeniami na temat świata. Uzyskaniu takiego stanu „bezzałożeniowości” (czy też zawieszony założeniowości) służy redukcja fenomenologiczna (epoché), która oznacza wzięcie w nawias przekonań o realnym istnieniu świata oraz poznającego podmiotu. W efekcie badacz ma uzyskać stan czystej świadomości, która postrzega rzeczywistość tak, jak ona się jawi.

Zastanawia mnie jak badaczka sytuuje się w polu przedsięwzięcia takiego jak analiza fenomenologiczna? Kto był tutaj podmiotem poznającym? W jaki sposób wprowadzana była zasada epoché? Jak badaczka radziła sobie z materiałem empirycznym? Rozdział metodologiczny tego nie zdradza. Autorka podaje w nim jedynie kilka pytań, które postawiła wspartych rozważaniami teoretycznymi, brakuje natomiast szczegółów na temat form pracy analitycznej, jaka została wykonana.

Współcześnie istnieje bardzo wiele podejść do analizy fenomenologicznej. Wymienia się chociażby: Interpretative Phenomenological Analysis (IPA, Smith, Jarman, Osborn 1999; Smith, Osborn 2003), metodę Giorgiego (Giorgi 1970) Hycnera (Hycner 1985), metodę fenomenologii transformacyjnej (Rehorick, Bentz 2008), contemplative social research (Konecki 2018). Dlatego wydaje się, że nie jest wystarczające stwierdzenie w opisie metody, że stosowało się analizę fenomenologiczną. To informacja zbyt ogólnikowa i niewiele mówiąca na temat rzeczywistych procedur postępowania badawczego, a one zazwyczaj w podejściach fenomenologicznych są dość złożone i obwarowane wieloma zasadami. Należało pokazać swój warsztat pracy, to jak dochodziło się do wniosków, jak wyglądała praca z tekstami.

4. UWAGI FORMALNE

4.1 DODATKOWA LITERATURA

Z ewentualnych braków literaturowych, które mogłabym wskazać, dostrzegam pracę Heather Webb z 2016 roku *Dante's Persons: An Ethics of the Transhuman*. Kiedy zaś mowa o uniwersach symbolicznych można by nawiązać do klasycznej analizy autorstwa Tamotsu Shibutaniego (1955) pt. *Reference Groups as Perspectives*.

4.2 UWAGI KONSTRUKCYJNE

W odniesieniu do rozdziału pierwszego zastanawiam się, dlaczego autorka poświęca tyle uwagi na problemy ustanawiania porozumienia pomiędzy rozbieżnymi mikroświatami, jeśli nie odnosi ich do podjętego przez siebie tematu, a więc legitymizowania światów

stworzonych przez Dantego, ani nie podejmuje tych kwestii w dalszej analizie empirycznej. W rozdziale tym brak podsumowania i płynnego przejścia zarówno do rozważań nad procesami legitymizacji jak i do podjętego tematu światów Dantego.

Sposób prezentacji treści rozdziału trzeciego, a właściwie ich kolejność budzi pewne drobne zastrzeżenia. Mianowicie, po zaprezentowaniu podstawowych różnic pomiędzy znakiem a symbolem w rozdziale 3.1. *Symbol a znak*, Autorka ponownie powraca na ten pierwotny poziom rozważań w rozdziale 3.4. *Siła przekazu symbolicznego*, by przywołać definicje symbolu u Władysława Kopalińskiego oraz Paula Tillicha. Pojawia się tu znowu przypomnienie zasadniczych cech symbolu (np. jego dwoistości, s. 70), które omawiane były już wcześniej. W ten sposób Autorka niejako cofa się w rozumowaniu i wraca do bardzo wstępnych rozważań definicyjnych na temat kluczowych cech symbolu, co w efekcie daje wrażenie „kręcenia się w miejscu”.

Również w rozdziale czwartym, prezentującym założenia metodologiczne, autorka wykonuje niejako krok wstecz i po wyłożeniu pytań problemowych, nagle wraca ponownie do rozważań teoretycznych (prac Bergera i Luckmanna czy Durkheima) proponując przyjrzenie się „bliżej procesowi konstruowania się świata społecznego oraz jego ładu” (s. 86), co wprowadza do wyводу wrażenie chaosu. W mojej ocenie zabieg taki przy opisie metodologii (s. 86-88) nie ma uzasadnienia i jest zbędny w tym miejscu. Należało te kwestie teoretyczne rozwinąć i zaprezentować wcześniej (właśnie w części teoretycznej), a w części metodologicznej skoncentrować się na postawionych pytaniach badawczych oraz planowanych i zrealizowanych sposobach ich rozstrzygnięcia. Wypadało raczej skupić się na tym, czego konkretnie autorka będzie szukać w tekstach Dantego i w jaki sposób spróbuje odpowiedzieć na sformułowane przez siebie pytania.

4.3 POWTÓRZENIA

W pracy pojawiają się nie zawsze uzasadnione powtórzenia, np. cytaty Bergera i Luckmanna „Z socjologicznego punktu widzenia, sprawa zasadniczą jest uznanie [...] wszelkich uprawomocnień za wytwory człowieka; podstawą ich istnienia jest życie konkretnych ludzi i bez tego życia nie miałyby one empirycznego statusu.” (Berger, Luckmann 1999: 188) – powtarza się w pracy dwa razy, na stronie 48 i 85. Myślę, że powielenie go w rozdziale metodologicznym jest już zbędne.

4.4 BŁĘDY LITEROWE, EDYCYJNE, STYLISTYCZNE I FORMALNE

W pracy pojawiają się dość liczne błędy literowe i edycyjne: s. 40: „siętu” – zamiast „się tu” (brak spacji); s. 56: religię chrześcijańska – zamiast religię chrześcijańską; s. 77:

działa literackie – brakujące „o”; s. 69 – różną – zamiast różną; s. 82 – oczywiście – brak „e”; s. 106 – bezpośredni – zamiast „bezpośrednio”; s. 254 – parterów – zamiast „partnerów”. Sporo błędów edytorskich polega na niewłaściwym użyciu myślnika (np. długi myślnik ze spacją w wyrazie „współ –prezentowany” (s. 60). Ponadto tytuły czasopism pisane z małej litery: s. 6: „Studia socjologiczne”; s. 26: „Literatura na świecie”. Autorce zdarza się także stosowanie rusycyzmów, s. 21: „odnośnie” – zamiast „odnośnie do”; oraz potknięcia stylistyczne, s. 69: „Pojęcie [...] zostało przedstawione przez Ernsta Cassirera, który poprzez symbole dokonywał aktów poznania rzeczywistości wyrażającej się w ludzkiej kreatywności na polu szeroko rozumianej kultury” – zdanie zawikłane, niejasne; s. 75: Istnienie przekazu symbolicznego istnieje.... Autorka prezentując cele swojej pracy pisze, że to „struktura tej pracy jest odpowiedzią na założony cel badawczy” (s. 7). Wydaje się, że odpowiedzi na postawione pytania badawcze (realizujące jej cel) zawierają się raczej w treści pracy, a nie jedynie w układzie jej rozdziałów, czyli strukturze pracy. Innym drobnym potknięciem formalnym jest brak tytułu tabeli 1 (s. 54). Przekaz na temat źródła danych powinien być tu wsparty informacją, czego dotyczy dana tabela, a nie na jakiej podstawie ją opracowano. Są to raczej drobne błędy, które nie umniejszają wartości przedstawionego do oceny dzieła. Odnotowuję je i wymieniam z intencją wskazania do korekty przy ewentualnym procesie publikacyjnym pracy.

5. OCENA PRACY

Praca pani Małgorzaty Kierat – mieszcząca się na pograniczu socjologii fenomenologicznej, socjologii wiedzy, literaturoznawstwa i socjologii historycznej – odwołuje się do analizy fenomenologicznej, której materiał stanowią dzieła literackie Dantego, a kontekst interpretacyjny wyznaczają źródła na temat myśli filozoficznej oraz życia codziennego w średniowieczu.

W części teoretycznej autorka bardzo sprawnie relacjonuje myśli różnych autorów, rzadziej prowadząc dyskusję z ich koncepcjami. Ma dużą świadomość teoretyczną oraz znajomość obszernej literatury przedmiotu. Ze znanstwem porusza się zarówno w obszarze fenomenologii społecznej, jak i w przestrzeni samych dzieł Dantego oraz współczesnej dantologii.

Za najciekawszą i najbardziej oryginalną część pracy uważam rozdziały szósty i siódmy – omawiające różne światy w dziełach Dantego i ukazujące ich procesy legitymizacji.

Najślabszą częścią pracy jest opis metodologii badań. Autorka decyduje się tu jedynie na wskazanie pewnych założeń metodologicznych, wspartych raczej na rozważaniach

teoretycznych niż na podjęciu próby wypracowania konkretnych rozstrzygnięć warsztatowych. Tłumaczy to w pewnym sensie pionierskość pracy, jednakże właśnie w tej dziedzinie – analizy fenomenologicznej zastosowanej w odniesieniu do tekstu literackiego – rozważania nad metodą byłyby znaczącym i bardzo wartościowym wkładem w rozwój wiedzy.

Mamy tu więc dwie odrębne narracje: bardzo sprawnie poprowadzony wywód teoretyczny na temat fenomenologicznej wizji światów społecznych. Ciekawą analizę materiału empirycznego samych dzieł poety i niewiele nici metodologicznych łączących obie te części.

Ogólnie jednak pracę Pani Małgorzaty Kierat oceniam pozytywnie ze względu na ciekawe ujęcie przedmiotu, bardzo dobrą orientację w literaturze przedmiotu, swobodne poruszanie się w polu literatury fenomenologicznej oraz dantologicznej. Zadanie, jakiego podjęła się autorka było dość niekonwencjonalne, a temat interesujący poznawczo i dobrze zrealizowany. Autorka płynnie operuje językiem, sprawnie formułuje myśli. Rozprawa napisana jest ciekawie i w wartkim stylu. Praca może zostać uznana za wartościowy wkład do rozważań teoretycznych nad problematyką legitymizacji światów społecznych. Stanowi także przykład analizy symboliki w dziełach literackich średniowiecznego poety.

Praca doktorska mgr Małgorzaty Kierat spełnia wymogi ustawowe stawiane pracom doktorskim i zasługuje na akceptację. Rekomenduję ją do dalszych etapów określonych procedurą nadawania stopni doktorskich.

LITERATURA

- Giorgi, Amedeo; Giorgi, Barbro, & James Morley The Descriptive Phenomenological Method [in:] The Sage Handbook of Qualitative Research in Psychology.
- Konecki, Krzysztof. T. (2018) *Advances in Contemplative Social Research*, Łódź–Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Rehorick, David A., Valerie M. Bentz eds. (2008) *Transformative Phenomenology. Changing Ourselves, Lifeworlds, and Professional Practice*. Lanham, MD: Lexington Books.
- Smith, J.A., & Osborn, M. (2003) Interpretative phenomenological analysis. In J.A. Smith (Ed.), *Qualitative psychology: A practical guide to methods* (pp. 53-80). London, UK: Sage.
- Smith J.A., Jarman M. & Osborn M. (1999) Doing Interpretative Phenomenological Analysis [in:] M. Murray & K. Chamberlain (eds.) *Qualitative Health Psychology: Theories and Methods*. London: Sage: 218-240.
- Webb, Heather (2016) *Dante's Persons: An Ethics of the Transhuman*. Oxford: Oxford University Press.
- Shibutani, Tamotsu (1955) *Reference Groups as Perspectives*, „American Journal of Sociology”, vol. 60, no. 6, s. 562–569.